

РОЗДІЛ 5

КЛАСИЧНІ МОВИ. ОКРЕМІ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКІ МОВИ

УДК 811.14'02'

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.30.28>

ОКАЗИОНАЛЬНА СУБСТАНТИВАЦІЯ ПРИКМЕТНИКІВ ТА ДІСПРИКМЕТНИКІВ У РОМАНІ ЛОНГА «ДАФНІС І ХЛОЯ»

OCASIONAL SUBSTANTIVATION OF PARTICIPLES AND ADJECTIVES IN LONG'S NOVEL "DAPHNIS AND CHLOE"

Савчук Г.О.,

orcid.org/0000-0003-2808-718X

викладачка кафедри мовознавства

Івано-Франківського національного медичного університету

Мета. Дослідження процесів транспозиції частин мови займає важливе місце у лінгвістичній науці. Особливий інтерес до цієї проблеми зумовлено переміщенням центру уваги світової лінгвістики на мову у процесі функціонування. У статті на матеріалі давньогрецького роману Лонга «Дафніс і Хлоя» здійснено комплексне дослідження оказіонально субстантивованих прикметників та дієприкметників з описом усіх семантико та морфолого-синтаксичних особливостей аналізованих одиниць. У вступній частині наведено визначення оказіональної субстантивації прикметників та дієприкметників та виділено критерії виокремлення оказіонально субстантивованих дієприкметників та прикметників. Перший розділ присвячений аналізу семантичної структури оказіонально субстантивованих дієприкметників та прикметників (далі ОСД та ОСП відповідно). **Методи дослідження.** Семантичну структуру ОСП та ОСД ми досліджуємо шляхом компонентного аналізу, виокремлюючи архісему, диференційні та оказіональні або ж контекстуальні семи з урахуванням приналежності кожного оказіонального субстантивата до лексико-граматичних категорій, зокрема, істот, неістот, збірні та абстрактні поняття. При цьому семантична структура ОСП та ОСД порівнюється з семним набором відповідних одиниць поза межами контексту. У другому розділі розглянуто морфолого-синтаксичний статус оказіональних субстантиватів, оскільки при оказіональній субстантивації прикметники та дієприкметники зазнають не тільки лексико-семантичних змін, але й морфологічних і синтаксичних. **Результати** роботи сприяють теоретичному і практичному дослідженню тексту давньогрецького роману та є внеском у розвиток сучасної мовознавчої науки. Ми прийшли до висновку, що авторські новотвори здатні пов'язувати не лише окремі тематичні відрізки, але й акумулювати у собі основну проблематику твору, в силу чого виступають зв'язувальними компонентами усього твору. Головні підсумки розвідки підведені у висновках.

Ключові слова: оказіонально субстантивовані прикметники та дієприкметники, античний роман.

Purpose. The study of the processes of transposition of parts of language occupies an important place in linguistic science. Of particular interest in this problem is due to the movement of the focus of world linguistics to the language in the process of functioning. An article in the material of the ancient Greek novel by Long "Daphnis and Chloe" conducted a comprehensive study of occasional-substantivated participles and adjectives with a description of all semantic-stylistic and morphological-syntactic features of the analyzed units. The introductory part defines the occasional substantivation of participles and adjectives and highlights the criteria for distinguishing occasional-substantivated participles and adjectives. The first section is devoted to the analysis of the semantic structure of occasional-substantivated participles and adjectives (hereinafter OSP and OSA, respectively). **Research methods.** We study the semantic structure of the OSP and the OSA by component analysis, distinguishing between the archisema, differential and occasional or contextual sema, taking into account the affiliation of each occasional substantivated participles and adjectives to lexico-grammatical categories, in particular, beings, non-creatures, collective and abstract concepts. At the same time, the semantic structure of the GSP and the OSA is compared with a seventh set of appropriate units outside the context. The second section discusses the morphological-syntactic status of occasional substantivated participles and adjectives, because in occasional substantivation, participles and adjectives undergo not only lexico-semantic changes, but also morphological and syntactic. **The results** of the work contribute to the theoretical and practical study of the text of the ancient Greek novel and are a contribution to the development of modern linguistics. We have come to the **conclusion** that author's innovations are able to connect not only individual thematic segments, but also to accumulate the main problems of the work, due to which they act as binding components of the whole work. The main results of our work are summarized in the conclusions.

Key words: occasional substantivated participles and adjectives, ancient novel.

Вступ. Серед процесів транспозиції особливо продуктивним у багатьох індоєвропейських мовах є субстантивація прикметників та дієприк-

метників, зокрема оказіональна, яка дотепер на матеріалі давньогрецької мови залишалась поза увагою дослідників, хоча це явище згадується

у фундаментальних граматиках (Швіцер Е., Сміт Г.В., Гудвін В.В.).

Ми вважаємо, що субстантивацію слід розглядати як морфолого-синтаксичний тип словотворення. При оказіональній субстантивації слово набуває граматичних категорій іменника, але на відміну від узуальних субстантиватів, оказіональні володіють цими категоріями лише в межах певного контексту. Оказіональна субстантивація прикметників та дієприкметників – процес переходу прикметників/дієприкметників, зумовлений вживанням даних одиниць у нетипових для них синтаксичних функціях.

Відомо, що оказіонально субстантивовані прикметники та дієприкметники (далі ОСП та ОСД відповідно) набувають особливого значення в межах авторського використання даного слова у непрямій номінації. Відповідно до цього метою нашої розвідки є встановлення специфіки вживання ОСД та ОСП у романі Лонга «Дафніс і Хлоя», шляхом дослідження семантичної структури та морфолого-синтаксичних функцій аналізованих одиниць.

На основі проаналізованого матеріалу ми прийшли до висновку, що в давньогрецькій мові субстантивація у більшості випадків відбувається завдяки вживанню артикля. Також важливим критерієм оказіональної субстантивації у давньогрецькій мові є те, що пропущені іменники досить часто фігурують або в тих самих чи сусідніх реченнях, інколи еліптовані іменники знаходимо у тих самих чи сусідніх розділах. Проаналізувавши випадки вживання оказіональних субстантиватів в аналізованому романі, ми дійшли висновку, що значення ОСД та ОСП зазвичай уточнюється і розкривається саме в контексті.

1. Семантична структура ОСД та ОСП

При вивченні впливу контексту на формування значення оказіональних субстантиватів вважаємо за доцільне досліджувати семантичну структуру ОСП та ОСД шляхом компонентного аналізу, виокремлюючи архісему (далі АС), диференційні (далі ДС) та оказіональні (далі ОС) або контекстуальні семи (далі КС) з урахуванням приналежності кожного субстантивата до лексико-граматичних категорій, зокрема, істот (переважно людини), неістот, речовини, збірних та абстрактних понять. При цьому під АС ми розуміємо родову інтегруючу сему, характерну для всіх одиниць певного класу, вона відображає їхні загальні категоріальні властивості й ознаки. За допомогою ж ДС описуються відмінності одиниць семантичного поля. Крім сем, що забезпечують стійкість смислової структури слова, в його

значенні виділяють також КС, які відображають різноманітні асоціації, пов'язані з предметом, що описується, чи явищем. КС виникають у певних ситуаціях вживання слова.

Серед ДС та ОС ми виділяємо також семи різних рівнів впливу контексту на оказіональну субстантивацію дієприкметників, які об'єднані АС «істота». У романі Лонга «Дафніс і Хлоя» фіксуємо 24 випадки вживання ОСД з такою АС. Для виявлених ОСД притаманні такі семи: 1) інтелектуальна діяльність (**ὁ φρονῶν** (2.26.5) тут і далі усі цитати наводяться з видання Longos. *Hirtengeschichten von Daphnis und Chloe. Griechisch und deutsch von Otto Schönberger. Berlin: Akademie-Verlag, 1973. 215 S.*) – *той, що думає* (будь-який мітемієць); 2) мовленнєва діяльність (**οἱ ἀντιφωνοῦντες** (3.22.3) – *ті, які відгукувались* (люди); **οἱ λεγομένοι** (3.25.3) – *ті, про яких говорили* (наречені і Напа); 3) переміщення, орієнтоване стосовно вихідного пункту (**τὰ ἀποπλανώμενα** (1.10.1) – *ті, що заблукали* (вівці); 4) відношення з позитивною оцінкою (**ὁ ἐρώμενος** (4.17.4); **ὁ ἐρασθεὶς** (1.4 (двічі); 2.8.2 (у формі множини) – *закоханий* (Дафніс); 5) приєднання (**οἱ παραγεγόνενοι** (3.31.4) – *ті, хто прибули* (люди з міста); 6) виконання (**ὁ συρίττων** (2.29.3) – *той, хто грав* (Пан); 7) суб'єктне переміщення (**ὁ διώκων** (1.12.1; 1.12.2) – *той, хто переслідував* (цап; Дафніс); **οἱ παραπλέοντες** (4.3.1) – *ті, хто пропливали* (люди на човні); **ὁ ὑπεκφεύγων** (1.12.2) – *той, хто втікав* (цап) та ін.

Проаналізуємо наступний приклад: Ἀλγεῖ Δάφνις περὶ τῷ κέρατι καὶ τῇ θρασύτητι ἀχθεσθεὶς τὴν καλαύροπα λαβὼν ἐδίωκε τὸν διώκοντα (1.12.1) – *Дафніс страждає через ріг і розгніваний зухвалістю, взявши пастушу палицю, переслідував того, хто переслідує*. ОСД τὸν διώκοντα має АС людина/тварина, ДС I рівня – «чоловіча стать», II – «дія», III – «суб'єктивне переміщення». У наведеному уривку йдеться про те, що два цапи зчепились у бійці, від сильнішого удару в одного цапа зламався ріг. Переможений цап почав втікати, але переможець не відступав і далі продовжував переслідувати слабшого. Опираючись на контекст ми виділяємо ОС I рівня «тварина», II – «свійська тварина», III – «об'єкт суб'єктивного переміщення» (переслідування), IV рівня – «причина переслідування» (зламаний ріг та зухвалість).

Приклади з ОСП трапляються 14 разів з наступними семами: 1) власна ознака – вік (**ἡ πρεσβυτάτη** (2.23.2) – *найстарша* (німфа); **οἱ ἀπαλοὶ** (1.9.2) – *юні*; **οἱ νέοι** (1.9.2) – *молоді* (Дафніс і Хлоя);

2) відношення до місця проживання (**οἱ ἀγροῖκοι** (2.14.4; 2.17.1; 2.13.1) – *селяни*); 3) гідна поведінка (**αἱ ἄρισταί** (1.27.3) – *найкращі* (корови)); 4) пригнічений емоційний стан (**ὁ ἄθλιος** (1.30.2; 3.15.5 (у формі множини) – *нещасний* (Дафніс)); 5) безстрашна поведінка (**αἱ θρασύτεραι** (2.13.4; 1.10.1; 2.2.1) – *найвідважніші* (коза; жінки з сусідніх сіл)); 6) ознака порушення законів моралі (4.17.3); 7) здатність/нездатність до продукування/народження (4.2.4).

В продовження розглянемо один з прикладів детальніше: ἐλθοῦσαι πρὸς τὴν ναῦν **αἱ θρασύτεραι** αὐτῶν τὴν λόγον τὴν χλωράν, ἣ ἐδέδετο ἡ ναῦς, ἀπέφαγον (2.13.4) – *найвідважніші з них прийшовши до корабля з'їли зелену лозу, якою був прив'язаний корабель*. У семантичній структурі ОСП **αἱ θρασύτεραι** виділяємо АС «істота», ДС I рівня «жіноча стать», II – «динамічна ознака», III – «соціальна поведінка (рішучі дії, без страху)», IV – «якість вище норми», ОС I рівня «тварина», оскільки з попереднього контексту стає зрозумілим, що мова йде про кіз, ОС II рівня «свійська тварина» (коза), III – «дія», IV – «суб'єктивне переміщення», V – «фізіологічна дія» (з'їли лозу).

У романі Лонга знаходимо приклад з ОСП: ἔπειτα **ἡ πρεσβυτάτη** λέγει ἐπιρρωννύουσα (2.23.2) – *потім найстарша каже, підбадьоривши*. У семантичній структурі ОСП виділяємо ту ж АС, ДС I рівня «жіноча стать», II – «власна ознака», III – «вік». Завдяки контексту можна виділити конкретизуючу ОС I рівня «ірреальна істота» (німфа), II – «дія», III – «мовленнєва діяльність», IV – «мовленнєвий вплив».

Не менш важливу роль відіграє контекст для розкриття значення ОСП та ОСД на позначення неживих предметів. Знаходимо вісім прикладів з таким значенням, сім з них – з ОСП та один – з ОСД **αἱ ἡβῶντες** (4.5.2) – *ті, які дозрівають* (*винорадні грона*). Виявлено ОСП з таким значенням: 1) темпоральність (**ἡ χθιζῆ** (3.11.1) – *вчорашня* (*здобич*)); 2) приналежність до сфери цивільної чи військової організації (**τὸ εἰρηνικόν** (2.30.3) – *мирна* (*сиринга*)); **τὸ πολεμικόν** (2.30.3) – *військова* (*сиринга*)); 3) якість вище норми (2.13.3); 4) локалізація з уточнюючою семою *той, що знаходиться вверху/внизу* (2.1.3); 5) приналежність до певного соціального прошарку (4.2.1); 6) відсутність вологи (4.4.1).

Проаналізуємо вплив контексту на ОСД та ОСП-номінанти збірних понять, які, як правило, виступають у множині, що зумовлено їхньою багатооб'єктністю. Категорія збірності семантично і формально пов'язана в індоєвропейських мовах з абстрактним іменем. ОСП та ОСД цього

типу номінують збірні поняття, підкреслюючи якісний бік (однорідність) сукупності певних явищ (дій, вчинків, процесів, справ). У Лонга виявлено 21 приклад зі збірним значенням, з них 17 – з ОСД та чотири – з ОСП. Фіксуємо ОСД з такими семами: 1) об'єкт мовленнєвої діяльності (**τὰ λεγόμενα** (4.36.3; 4.20.2; 3.27.1) – *казане*; **τὰ εἰρημένα** (3.20.1) – *казане*); 2) об'єкт візуального сприйняття (**τὰ ὀφθέντα** (1.6.2) – *те, що було побачене* (*годування козою дитини*)); **τὰ βλέπομένα** (1.9.2) – *те, що було побачене* (*поведінка ягнят на пасовищі*); 3) об'єкт акустичного сприйняття (**τὰ ἀκουόμενα** (1.9.2) – *те, що було почуте* (*спів пташок*)); 4) здійснення події (2.26.5 (нечувані дива); (3.2.3; 2.9.2 (поцілунки і обійми Дафніса і Хлої)); 2.14.4 (поїдання козами зеленого пруття, яким було прив'язано човен); (4.9.3); 5) позбавлення життя живої істоти (3.6.5); 6) об'єкт пошуку (1.6.2); 7) приведення об'єкта у стан неспокою (3.4.2); 8) об'єкт негативного ставлення (2.9.2); 9) залишення (1.3.2).

В аналізованому романі Лонга фіксуємо вісім прикладів, об'єднаних АС «ідеальний об'єкт», по чотири випадки з ОСП та з ОСД відповідно. Для виявлених прикладів з ОСД притаманні наступні семи: 1) здійснення події (**τὸ πραττόμενον** (3.22.1); **τὸ πρακτέον** (3.18.4); **τὸ ἐνεργόν** (3.8.2) – *те, що робиться/здійснюється*); 2) об'єкт мовленнєвої діяльності (**τὸ λεχθέντων** (4.15.1) – *те, що сказано*).

Зафіксовано ОСП з такими семами: 1) відповідність/невідповідність уявленню про звичне, загальноприйняте, характерне, нормальне (**τὸ σύνηθες** (4.26.3) – *звичне*; **τὸ ἀφελές** (2.39.2) – *те, що властиво*; **τὸ νόμιον** (4.15.2) – *те, що властиво пастухам*); 2) відповідність якості вище норми (**τὸ καινότερον** (3.30.3) – *найдивніше*).

Отже, проведений аналіз показує, що семантична структура ОСП та ОСД, об'єднаних АС «істота» відрізняється від семантичної структури відповідних прикметників і дієприкметників субстантивованих поза контекстом. Головною відмінністю ОСД та ОСП від звичайних СП та СД є поява в середньому трьох-чотирьох, а в окремих випадках – п'яти ОС різних рівнів. Тобто саме завдяки контексту значення ОСД та ОСП конкретизується та розкривається у повній мірі. Семантична структура ОСД та ОСП на позначення збірних понять також зазнала деяких змін завдяки оказіональній субстантивізації. Завдяки контексту у ОСД та ОСП з'являються переважно дві або ж одна ОС. АС «істота/неістота», у відповідного ОСД чи ОСП у межах контексту переходить у АС «сукупність вчинків/дій», при цьому ДС I та II рівня у СП/СД та у відповідних ОСП чи

ОСД можуть співпадати. Головною ж відмінністю okazіоналізмів від звичайних субстантиватів є поява ОС, тобто наявність ОС дає змогу уточнити значення ОСП та ОСД.

2. Морфолого-синтаксичні особливості ОСД та ОСП

При okazіональній субстантивації прикметники та дієприкметники зазнають не тільки лексико-семантичних змін, але й морфологічних і синтаксичних. Граматичні категорії ОСП та ОСД з залежних перетворюються у контексті на самостійні, і тоді ОСП та ОСД отримують морфологічні ознаки, притаманні для іменників. Тобто okazіоналізми набувають предметного значення, яке має спорадичну самостійність роду, числа і відмінка.

Зазвичай в чоловічому роді вживаються ОСП та ОСД на позначення людини за різними ознаками, оскільки співвідносяться з іменниками *ὁ ἄνθρωπος* (людина), *ὁ ἀνὴρ* (муж, чоловік), *ὁ στρατιώτης* (воїн, солдат). Однак, у романі Лонга засвідчено три випадки okazіональної субстантивації дієприкметників та один – прикметника, у яких субстантивація відбувається внаслідок пропуску іменників чоловічого роду з іншими значеннями, еліптовані іменники легко відновлюються, оскільки вони зустрічаються в межах одного речення. В першому реченні – це іменник *ὁ ἰχθύς* (риба): *Ὁ μὲν οὖν Δάφνης ... ποτὲ δὲ τῶν ἰχθύων τοὺς ἐνδινεύοντας ἐθήρα* (1.23.2) – *Дафніс ... інколи полював на тих з риб, що бавились біля нього*; у наступному – *ὁ ὄρνις* (пташка): *Αὐτίκα οὖν ἐκ τῆς πήρας προυκόμιζε μελιτώματα πολλὰ καὶ τοὺς θηραθέντας δὲ τῶν ὀρνίθων* (3.9.3) – *тоді він витягнув з сумки багато медових плячків і впольованих з пташок*.

Випадків okazіональної субстантивації у формі жіночого роду у досліджуваному тексті є лише сім. ОСП жіночого роду тричі вживаються для позначення тварин (кіз та корів): *πολλάκις δὲ ἡ Χλόη τὰς θρασύτερας τῶν αἰγῶν ἀπὸ τῶν κρημνῶν κατήλαυνεν* (1.10.1; 2.13.4; 1.27.3) – *Часто Хлоя зганяла зі схилів найзухваліших з кіз*. Також тричі ОСП вжито для номінації осіб жіночої статі. У наступному реченні ОСП позначає збірне поняття (здобич): *εἰσέδραμον, πολὺ περιττοτέραν τῆς χθιζῆς* θήραν κομίζοντες (3.11.1) – *вони побігли, несучи здобич більшу за вчорашню*. *ἐν ταῖς εὐκαίροις* φαινόμεναι τῶν ὀδῶν ἐλινωστάτου (2.13.3) – *розставили пастки на найбільш придатних, як їм здавалось, з доріг*. У наведеному прикладі ОСП називає абстрактне поняття зі значенням *просторова орієнтація* (дорога). *τῶν ἀμπέλων δὲ τὰς ταπεινότερας* ἀπετρύγα (2.1.3) – *обрізала найнижчі з виноградних лоз*.

Щодо середнього роду слід зазначити, що у досліджуваному творі можна зустріти два види ОСД та ОСП середнього роду. З одного боку – це ОСП та ОСД, які виражають конкретні, визначені предмети чи поняття: *τὰ εὐνομότατα* (4.4.4); *τὰ ἄκαρπα* (4.2.4); *назви музичних інструментів* (*τὸ πολεμικὸν καὶ τὸ εἰρηρικὸν* (2.30.3)). З іншого боку в формі середнього роду вживаються ОСД та ОСП, що мають збірне значення, при цьому ОСД називають сукупність однорідних фактів та предметів, які відображають: *мовленневу діяльність* (*τὰ εἰρημένα* (3.20.1); *τὰ λελεγμένα* (4.20.2)); *здійснення подій* *τὰ γινόμενα* (2.26.5). Зауважимо, що було зафіксовано ряд прикметників та дієприкметників, які субстантивувались у формі кількох родів (переважно у формі чоловічого та середнього родів): *τοὺς θηραθέντας* (3.9.3) і *τὰ θηραθέντα* (3.6.5).

Як було зазначено в одній з наших попередніх публікацій [1, с. 47], виявлення синтаксичних функцій okazіональних субстантиватів, особливо, типових і з певною семантичною метою може сприяти встановленню синтаксичних умов, які зумовлюють субстантивацію.

Розглянемо послідовно вживання okazіональних субстантиватів у функції виявлених членів речення, адже okazіональне вживання могло бути першим етапом до перехідного, амбівалентного вживання прикметника/дієприкметника то у функції іменника, то прикметника/дієприкметника, а в наступному привести до узуальної субстантивації.

У функції підмета у формі множини чоловічого роду фіксуємо приклади з ОСД: *ἦχθοντο μὲν εἰ ποιμένες ἔσονται οἱ τύχην ἐκ σπαργάνων ἐπαγγελλόμενοι* κρείττονα (1.8.1) – *вони (Дріас і Ламон) засумували, що будуть пастухами ті, яким з дитячих пелюшок передбачена краща доля*; *Ἀλγοῦσιν οἱ ἐρῶντες* (2.8.2) – *страждають ті, що кохають* (див. інші приклади 3.31.4; 4.3.1).

ОСП чоловічого роду у функції підмета в множині виявлено двічі: *οἱ ἀπαλοὶ καὶ νέοι* μιμηταὶ τῶν ἀκουομένων ἐγίνοντο καὶ βλεπομένων (1.9.2) – *юні і молоді (Дафніс і Хлоя) стали наслідувачами почутого і побаченого*.

ОСП жіночого роду у формі однини і множини у функції підмета було виявлено також двічі: *ἐλθοῦσαι πρὸς τὴν ναῦν αἱ θρασύτεραι* αὐτῶν (2.13.4) – *найвідважніші з них (з кіз) прийшли до корабля*; *ἔπειτα ἡ πρεσβυτάτη* λέγει ἐπιρρωννούσα (2.23.2) – *потім найстарша (німфа) каже, підбадьоривши*.

ОСД середнього роду у формі множини у функції підмета констатуємо один раз: *Συνετὰ*

μὲν οὖν πᾶσιν ἦν τὰ γινόμενα τοῖς φρονοῦσιν ὀρθῶς (2.26.5) – *було зрозуміло усім, хто правильно думав про те, що сталося.*

Підмет, виражений ОСП середнього роду у формі однини, простежуємо тричі: Τοσοῦτον δὲ ἄρα τῆ Χλόη τὸ ἀφελὲς προσῆν ὡς κόρη (2.39.2) – *наскільки простота була властива Хлої як дівчини; Οὕτως δὲ ἄρα τὸ σύνηθες ξενιζούσης εὐδαιμονίας τερπνότερόν ἐστιν (4.26.3) – настільки звичне є приємнішим за дивовижне багатство; τὰς τε αἶγας ἐπήνει καὶ συρίσαι τὸ αἰπολικὸν ἠξίωσε (4.11.3) – він похвалив кіз і попросив зіграти пастушу (пісню).*

В продовження розглянемо вживання субстантиватів у функції прямого додатку, тобто у формі знахідного відмінка, головним чином зовнішнього об'єкту. ОСД чоловічого роду у цій функції фіксуємо п'ять разів: ἐδίωκε τὸν διώκοντα (1.12.1) – *переслідує переслідувача (того, хто переслідував); τὸν συρίττοντα* ἔβλεπεν οὐδεὶς (2.29.3, див. інші приклади: 4.13.5; 4.17.4; 1.4.1) – *того, хто грав на сиринзі ніхто не бачив.* З ОСП лише один приклад: θάπτουσι τὸν ἄθλιον (1.30.2) – *ховають нещасного.*

ОСД чоловічого роду у формі знахідного відмінка множини фіксуємо частіше: проукόμιζε τοὺς θηραθέντας (3.9.3) – *витягнув впольованих; ζητοῦσα τοὺς ἀντιφωνοῦντας (3.22.3) – шукаючи тих, що відзукувались; διηγῆται, τοὺς μνηστευομένους (3.25.4) – розказала про тих, що сватались; τοὺς ἠβῶντας ἀφαιροῦντες (4.5.2) – видаляючи ті, які дозрівають; τοὺς ἐνδινεύοντας ἐθήρα (1.23.2) – полював на тих, що бавились біля нього.* Приклад з ОСП виявляємо двічі: ἰκέτετε τοὺς ἀγροίκους (2.14.4; 2.17.1) – *благав селян.*

Один раз трапляється прямий додаток, виражений ОСД середнього роду однини: εἰδὼς τὸ πραττόμενον (3.22.1) – *знаючи те, що робиться.* У формі множини фіксуємо вісім прикладів: τὰ μὲν συνεκτεθέντα κρύπτουσι (1.3.2) – *вони ховають те, що було залишене (біля дитини); διηγῆται τὰ ὀφθέντα, δείκνυσι τὰ εὐρεθέντα (1.6.2, див. інші приклади: 1.10.1; 3.6.5; 3.20.1; 3.27.1; 4.20.2; 4.36.3) – він розказує про побачене і показує знайдене.*

Фіксуємо чотири приклади з ОСП середнього роду у формі множини: τὰ ξηρὰ ἀποτέμνων (4.4.1) – *сухі (гілки) відрізаючи; ἀνεζήτει τὰ εὐνομώτατα (4.4.4) – знаходив найбагатші на пасовища; αἱ δὲ τὰ ὀρεινὰ καταλιποῦσαι (2.13.4, див. також 4.18.2) – вони (кози) залишили гірські (узвишся).*

У формі однини виявляємо шість прикладів: τῷ δὲ Η δὲ αὐτῷ κατέλεξε πάντα...τὰ συρίγματα ἀμφότερα, τὸ πολεμικὸν καὶ τὸ εἰρηρικὸν (2.30.3;

див. інші приклади: 3.8.2; 3.18.4; 4.15.2; 1.30.2) – *вона йому розповіла все...і про обидві сиринги, військову і мирну.*

ОСД жіночого роду у формі знахідного відмінка множини виявляємо тричі: τὰς θραυστέρας κατήλαυνεν (1.10.1) – *зганяла найзухваліших з кіз; τὰς ἀρίστας ἀπεβουκόλησεν (1.27.3) – найкращих переманивши; τῶν ἀμπέλων δὲ τὰς ταπειντέρας ἀπετρύγα (2.1.3) – (Хлоя) обрізала найнижчі з виноградних лоз.*

Один раз знаходимо ОСД у функції родового відмінка прямого додатка: οὐδὲν ἴσασι Μυτιληναῖοι τῶν γεγεννημένων (3.2.3) – *жоден мітіленець не знав того, що сталося.*

У значенні родового часткового відмінка подибуємо чотири приклади (по два з ОСД та ОСП): καὶ ἓνα τῶν μνωμένων αὐτὸν ἠρίθμει (3.26.1) – *рахував себе одним з тих, хто добивався руки Хлої; πρεσβυτάτος τε γὰρ ἦν τῶν παρόντων (2.15.1) – він був найстарішим з присутніх; Τῶν δὲ τις ἀγροίκων ἐς ἀνολικὴν λίθου θλίβοντος τὰ πατηθέντα βοτρυδία χρήζων σχοίνου ... κρύφα ἐπὶ τὴν θάλατταν ἐλθὼν (2.13.1) – хтось з селян потребуючи канат для підйому каменя, що давить розчавлені ногами виноградні грона ... потайки зійшов до моря; καὶ τις τῶν θραυστέρων καὶ ἐφίλησε καὶ τὸν Δάφνιν παρῶξυνε (2.2.1) – і якась з найзухваліших цілувала і збуджувала Дафніса.*

Двічі знаходимо Genetivus obiectivus: Πάλιν οὖν νῦν ἀγρυπνίαν ἔχουσα καὶ ἔννοϊαν τῶν γεγεννημένων καὶ κατάμεμψιν τῶν παραλελειμμένων (2.9.2) – *і знову... ніч, яка мала безсоння і думки про те, що сталося, і докори за знехтуване.*

Вживання давального відмінка у власній функції (три випадки), коли він означає особу або предмет, на які переноситься дія виражена присудком, або для яких щось існує чи відбувається, обумовлено дієсловами зі значенням: **θέλω** (зачаровувати) – *ὁ δὲ Δρύας ποτὲ μὲν ἐθέλγετο τοῖς λεγομένοις (3.25.3) – Інколи Дріяч зачаровувався (засліплявся) тими, що говорили (залицяльниками Хлої); συναλγέω (співчувати) – Συναλγήσασα δὲ τοῖς ἀθλίοις (3.15.5) – пожалівши нещасних (Дафніса і Хлою); παρεσκευάζω (готувати) – ἡ δὲ τροφήν παρεσκευάζε τοῖς τρυγῶσι (2.1.3) – вона (Хлоя) готувала їжу тим, хто збирає в полі виноград.*

У наступному реченні знаходимо неузгоджене означення, виражене ОСД у формі родового відмінка множини зі значенням приналежності: Ὁ δέ, οἷα πᾶσαν ἐρωτικὴν μυθολογίαν ἐν τοῖς τῶν ἀσώτων συμποσίοις πεπαιδευμένος (4.17.3) – *він (Гнатон) же знав усі любовні розмови, навчившись на бенкетах розпусників.*

Неузгоджене означення, виражене Genetivus obiectivus: οἱ ἀπαλοὶ καὶ νέοι μμηταὶ τῶν ἄκουμένων ἐγίνοντο καὶ βλέπομένων (1.9.2) – *юні і молоді (Дафніс і Хлоя) стали наслідувачами почутого і побаченого.*

Двічі подибуємо Genetivus subiectivus: Οἷα δὲ τοῦ μὲν ὑπεκφεύγοντος, τοῦ δὲ ὀργῆ διώκοντος οὐκ ἀκριβῆς ἦν τῶν ἐν ποσὶν ἢ πρόσοψις, ἀλλὰ κατὰ τοῦ χάσματος ἄμφω πίπτουσιν (1.12.2) – *Оскільки і той, що втікав, і той, що в гніві переслідував, не дивились під ноги, обоє падають в яму.*

Один раз виявлено ОСП жіночого роду у функції Genetivus comparationis: εἰσέδραμον, πολὺ περιττοτέραν τῆς χθιζῆς θήραν κομίζοντες (3.11.1) – *вони побігли, несучи здобич більшу за вчорашню.* Як бачимо, ОСД та ОСП вживаються у всіх відмінках, але не з однаковою частотою. Найчастіше субстантивати вживаються в знахідному відмінку, друге місце за частотою вживання посідає називний відмінок.

Висновки. В результаті проведеного аналізу було встановлено, що у романі Лонга «Дафніс і Хлоя» переважає використання ОСД на позначення істот (найпоширенішими є семи «відношення з позитивною оцінкою», «міжособистісні відносини»), Лонг часто вживає оказіональні субстантивати для номінації збірних понять (об'єктів мовленнєвої діяльності, акустичного та візуального сприйняття тощо). Аналіз ОСД та ОСП щодо номінативної функції вказує на переважно антропоцентричний характер номінації, можливою причиною такого вживання, на нашу думку, є те, що Лонг усю свою увагу зосереджує на змалюванні внутрішнього світу, душевних переживань і почуттів Дафніса і Хлої.

Дослідження дозволяє встановити, що завдяки контексту в ОСД та ОСП АС «істота» (людина/тварина) уточнюється ОС I рівня «конкретна

людина» (Дафніс), «конкретні люди» (наречені, родичі), «людина» (особи, що належать до певної історичної спільноти людей). В окремих випадках – «ірреальна істота» (німфа). Було зафіксовано приклади, в яких значення ОСД та ОСП конкретизується АС «тварина» (вівця, цап). При цьому було з'ясовано, що для ОСД найбільш притаманною є ОС II рівня «відношення спорідненості». У семантичній структурі ОСП, об'єднаних АС «істота» не вдалось виокремити превалюючої ознаки. Слід зазначити, що семи, в свою чергу, зумовлені фоновими знаннями слухачів, глядачів, читачів, учасників комунікації переважно у формі мікропресупозиції. Це дає змогу констатувати, що ОС відіграють визначальну роль у формуванні значень ОСП та ОСД, сприяючи їхній однозначності. Для ОСП та ОСД на позначення істот у всіх творах характерною є наявність у семантичній структурі переважно трьох ДС.

Щодо родового оформлення ОСД та ОСП очевидно є перевага у вживанні форм чоловічого та середнього родів, субстантивація у формі жіночого роду загалом не є характерною для давньогрецької мови.

Проведене дослідження дало змогу констатувати, що найчастіше ОСД та ОСП виступають у функції прямого додатка та підмета, що підтверджує роль суб'єктних та об'єктних відношень як домінуючого семантико-синтаксичного підґрунтя оказіональної субстантивації прикметників та дієприкметників у давньогрецькій мові

Виступаючи тематичним центром логічної єдності тексту, ОСД та ОСП співвідносяться з його темою (фрагменту чи цілого розділу) і, функціонуючи в межах якогось змістового відрізку, сприяють розкриттю, уточненню, конкретизації основної теми тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Савчук Г.О. Синтаксичні фактори оказіональної субстантивації прикметників та дієприкметників в давньогрецькій мові. *Науковий журнал "Молодий вчений"*. Видавничий дім "Гельветика", 2014. № 10(13). Ч. II. С. 47–52.
2. Goodwin W.W. Greek Grammar. Boston : Ginn&Company, 1900. 451 p.
3. Longos. Hirtengeschichten von Daphnis und Chloe. Griechisch und deutsch von Otto Schönberger. Berlin : Akademie-Verlag, 1973. 215 S.
4. Schwyzer E. Griechische Grammatik. Syntax und syntaktische stilistik / Eduard Schwyzer. München : C.H. Beck'sche verlagsbuchhan Dlung, 1975. 714 p.
5. Smyth H.W. A Greek Grammar for Colleges. New York : American Book Company, 1920. 784 p.